

УДК 354: 378.11

Л. М. Грень,
к. пед. н., доцент, провідний науковий співробітник наукового відділу з проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України, м. Харків
ORCID ID: 0000-0003-4466-6018

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.11.115

КАТЕГОРІЇ ТА ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТИ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ У ГАЛУЗІ НАУКИ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"

L. Hren,
candidate of pedagogic sciences, leading scientific worker at Science Department on problems of state security at Training-scientific-production Centre at National University of Civil Defense of Ukraine, Kharkiv
ORCID ID: 0000-0003-4466-6018

CATEGORIES AND PRINCIPLES OF VOCATIONAL (VOCATION-AND-TECHNICAL) TRAINING SYSTEM AS DETERMINANTS OF RESEARCH METHODOLOGY IN THE SCIENCE OF "STATE MANAGEMENT"

У статті визначено й обгрунтовано методологічні засади державного управління системою професійної (професійно-технічної) освіти; розкрито зміст таких основних детермінант методології дослідження у галузі науки "Державне управління", як категорій та принципів системи професійної (професійно-технічної) освіти. Доведено, що категорії, до яких віднесено допрофесійну підготовку, первинну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робітників, інклюзивне професійне навчання, визначають напрями ефективного розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти. Також доведено, що принципи, серед яких виокремлено доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку, гуманізм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей, безперервність і різноманітність освіти, поєднання державного управління та громадського самоврядування, становлять підґрунтя для результативного функціонування механізмів державного управління системою професійної (професійно-технічної) освіти.

The article determines and substantiates methodological foundations of state management in vocational (vocation-and-technical) training system; discloses the content of such basic methodology determinants in the science of state management as categories and principles of vocational (vocation-and-technical) training system. It has been proved that categories determine the directions of efficient development of vocational (vocation-and-technical) training system to which are related pre-professional training; primary professional training (supposes the following training levels: initial professional training, secondary professional training, higher professional training), re-training and employees' qualification improvement, inclusive vocational training. It has also been proved that principles, among which are singled out: accessibility of all forms and types of education services provided by the state for all citizens (are realized though the right of free choice of any type of education establishment on certain conditions; a possibility of free training in all types of state education establishments); equality of conditions for each person to completely realize their abilities and talents, of conditions for their all-sided development (is realized through creating conditions for obtaining free higher education on competitive foundations in state-owned and communal education establishments; improvement of legal principles of obtaining education on account of budgets of all levels and on money of juridical and physical bodies, ensuring professional mobility of university graduates in labor market through integrating higher education establishments of different accreditation levels, creating conditions for providing education in accordance with the needs of a

personality and the labor market); humanism, priority of common human spiritual values (the principle aimed at strengthening unity between the human, the nature, and the state); education's continuity and variety (in the basis of this principle lays the concept of "learning for life", its successfulness is assured with successful organization of social institutions system and is an obligatory criterion of evaluating the professional development level); the combination of state management and public self-governance (in the basis of this principle is a coordinated, law-abiding activity of executive power bodies, local authorities, and public self-governing subjects directed at education policies realization, ensuring the rights of education relationships participants) — all these principles make up the foundation for efficient functioning of the mechanism of state managing the vocational (vocation-and-technical) training system.

The conclusions have been made as to the role of state management in vocational (vocation-and-technical) training system's development: it provides for the applicants a wide range of possibilities for obtaining the selected working specialty in convenient form of training (day-time, extramural, distance learning) on the free of charge basis, as well as re-training and qualification improvement that enhances ensuring of their labor high efficiency and successful employment; the state managerial influence on vocational (vocation-and-technical) training system stipulates the content of its main principles and ensures their wider application in the education sphere; active involvement of public into solving the issues of managing the vocational (vocation-and-technical) training will make a positive impact on its functioning and development.

Ключові слова: державне управління, методологія дослідження, категорії та принципи системи професійної (професійно-технічної) освіти.

Key words: state management, research methodology, categories and principles of vocational (vocation-and-technical) training system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Освітня політика України спрямована на підготовку висококваліфікованого фахівця, здатного бути конкурентним на ринку праці. Неабиякого значення для нашого суспільства набуває нещодавно опублікований Проект Закону України "Про професійну (професійно-технічну) освіту, що визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в країні [10]. У нещодавно прийнятому Законі України "Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг", законодавець наголошує на тому, що "держава створює умови для здобуття професійної (професійно-технічної) освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів, а також забезпечує виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері освіти" [7]. Отже, розвиток професійно-технічної освіти залишається пріоритетним серед інших напрямів освітньої галузі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Питання теоретико-методологічних аспектів державного управління постійно перебувають у межах кола наукової уваги дослідників В. Бакуменка [2], К. Ващен-

ка [13], О. Євмешкіної [13], Л. Загайнової [12], С. Загороднюка [13], В. Лещенко [13], В. Мороза [14], Ю. Сурміна [12] та інших вчених.

Проблеми професійної підготовки у теоретико-методологічному аспекті досліджували такі науковці: Д. Айстраханов "Децентралізація управління професійно-технічною освітою" (досліджено широкий спектр методологічних, теоретичних практичних проблем децентралізації управління професійно-технічною освітою (ПТО) [1]; В. Аніщенко, Н. Кулалаєва, Г. Лук'яненко, А. Михайличенко, В. Скульська, В. Радкевич "Професійне навчання кваліфікованих робітників в умовах високотехнологічного виробництва: теорія і практика" (розкрито ринкові засади формування трудового потенціалу країни, політику держави щодо зайнятості населення та розвитку високотехнологічного виробництва, інноваційні підходи до управління професійним розвитком персоналу підприємств, формування в них культури безпеки професійної діяльності; викладено гнучкі технології професійного навчання кваліфікованих робітників, у тому числі безробітних) [20], В. Бех і М. Михайличенко "Управління освітою" (розкрито сутність світоглядно-методологічних основ дослідження проблеми управління в контексті необхідності запровадження механізму державно-громадського управління освітою) [23] та інші.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Не зважаючи на достатньо високий рівень проведених наукових досліджень, питання теоретико-методоло-

Рис. 1. Категорії системи ПТО як детермінанти методології дослідження у галузі науки "Державне управління"

логічного забезпечення державного управління (професійно-технічною) освітою не набули свого достатнього опрацювання. Обґрунтування методології дослідження державного управління для професійної (професійно-технічної) освіти було здійснено нами у попередній публікації [5]. Тому ця стаття є її логічним продовженням.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — визначити основні категорії щодо участі держави у розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, а також з'ясувати зміст основних принципів державно-управлінського впливу на її формування та розвиток.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Теоретико-методологічне підґрунтя державного управління розвитком системи ПТО може бути розкрито через з'ясування змісту основних детермінант (категорій, принципів, норм, цінностей, методів, способів і парадигм). Вважаємо за можливе у межах цієї публікації, зосередити свою увагу на таких основних детермінантах її змісту, як категорії і принципи.

За філософським енциклопедичним словником, "категорії — найбільш загальні поняття тієї чи іншої галузі знання, філософії науки, що слугують для "скорочення" досвіду, знаходження предметних відношень, розчленування і синтезу дійсності" [24, с. 272—273]. Енциклопедичний словник з державного управління тлумачить категорії державного управління як "фундаментальні поняття, що відображають найбільш суттєві властивості, закономірні зв'язки та відношення об'єктів у державному управлінні, а також процес їх пізнання" [6, с. 312]. Категоріями системи ПТО як детермінантами методології дослідження у галузі науки "Державне управління" виступають допрофесійна підготовка, первинна професійна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації робітників, інклюзивне професійне навчання (представлені на рис. 1). Проаналізуємо кожну з них.

"Положення про професійне навчання кадрів на виробництві визначає мету будь-якого професійного навчання у підвищенні якості професійного складу працівників підприємства, організації чи установи, формуванні в них високого професіоналізму, майстерності, су-

часного економічного мислення, вміння працювати в нових економічних умовах і забезпечувати на цій основі високу продуктивну працю й ефективну зайнятість [17].

Здійснення цієї мети можливе за умов професійного навчання, що згідно з пунктом 3.1 Положення № 127, набуває таких видів: первинна професійна підготовка робітників; перепідготовка робітників; підвищення кваліфікації робітників; підвищення кваліфікації керівних працівників та фахівців [17].

Закон України "Про професійно-технічну освіту" визначає допрофесійну підготовку як "здобуття початкових професійних знань, умінь особами, які раніше не мали робітничої професії" [9]. За українським педагогічним словником, поняття "допрофесійна підготовка" визначається як "загально трудової підготовки політехнічного і профорієнтаційного характеру учнів середніх загальноосвітніх шкіл як компонента наступної професійної освіти (підготовки у навчальному закладі як спеціаліста різних рівнів кваліфікації для трудової діяльності в одній з галузей господарства, науки, культури)"; "допрофесійна підготовка має інтегративний характер і здійснюється у процесі всіх основних видів пізнавальної і творчої діяльності учнів" [3, с. 102]. На переконання Н. Муранової, "допрофесійна підготовка є невід'ємною складовою професійної підготовки в системі неперервної освіти; спрямована на формування особистісної мотивації для професійної освіти і розвиток необхідних особистісних якостей, притаманних майбутній професії" [15].

У частині п'ятій статті 3 в редакції Закону "Про професійно-технічну освіту" № 1158-IV (1158-15) від 11.09.2003 законодавець визначає первинну професійну підготовку як "здобуття професійно-технічної освіти особами, які раніше не мали робітничої професії, або спеціальності іншого освітньо-кваліфікаційного рівня, що забезпечує відповідний рівень професійної кваліфікації, необхідний для продуктивної професійної діяльності" [9]. Первинна професійна підготовка робітників проводиться для осіб, які зараховані на роботу на підприємство учнями та раніше не мали робітничої професії. Таке професійно-технічне навчання забезпечує рівень професійної кваліфікації нових працівників, потрібний для продуктивної професійної діяльності. Рівні та форми первинної професійної підготовки надано на рисунку 2. Розглянемо їх більш докладно. Первинна професійна підготовка кадрів здійснюється з метою одержання робочої професії або спеціальності та пе-

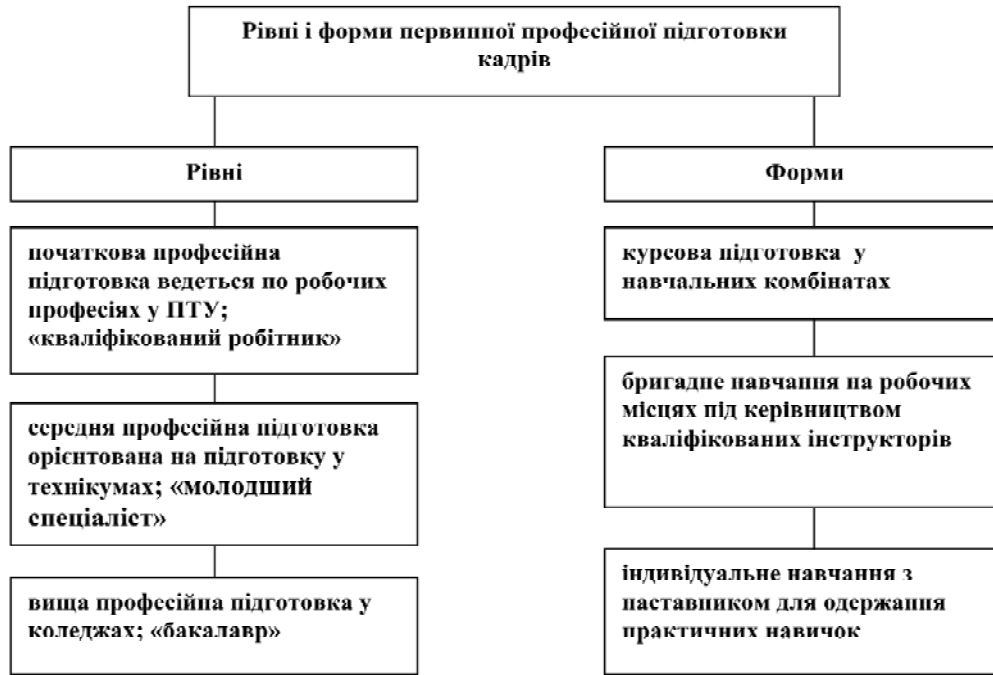

Рис. 2. Рівні і форми первинної професійної підготовки кадрів

редбачає такі рівні підготовки: початкова професійна підготовка, середня професійна підготовка, вища професійна підготовка.

Початкова професійна підготовка ведеться по робочих професіях у професійно-технічних училищах (ПТУ). Термін навчання 2—3 роки. Випускникам відповідно до їхнього кваліфікаційного рівня привласнюється кваліфікація "кваліфікований робітник" за придбаною професією відповідного розряду.

Основною формою початкової професійної підготовки і перепідготовки робітничих кадрів є ПТУ. Термін навчання в них на базі основної школи складає 3 роки, на базі повної середньої освіти — 1 рік. Дидактична система навчання в ПТУ включає в себе три компоненти: загальноосвітню, загальнопрофесійну (профільну) і спеціальну підготовку.

Проводяться теоретичні та практичні заняття, виробниче навчання і виробнича практика. Навчання в ПТУ, як правило, ведеться по 3—5 професіях. Випускникам видається диплом про присвоєння професії і атестат про повну загальну середню освіту тим, які навчаються на базі 9 класів.

Згідно з Тимчасовим положенням "Про професійний ліцей" [21], професійний ліцей є професійно-технічним навчальним закладом другого атестаційного рівня, що забезпечує реалізацію права громадян на здобуття професійно-технічної та повної загальної середньої освіти. Професійний ліцей, як правило, здійснює ступеневу професійно-технічну освіту з одного або декількох напрямів підготовки з робітничих професій (спеціальностей). Професійний ліцей має до трьох ступенів освіти. На перших двох здійснюється професійна підготовка з елементами політехнічної і спеціальної освіти. Терміни навчання: на базі основної школи — 3 роки, на базі повної середньої школи — 1 рік. На третьому ступені здійснюється підготовка висококваліфікованих робітників або фахівців із середньою спеціальною освітою на базі початкової професійної освіти з терміном на-

вчання 1—2 роки. В умовах ринку праці ліцей має право здійснювати підготовку і перепідготовку робітничих кадрів та фахівців для підприємств різних форм власності на комерційній основі.

Середня професійна підготовка орієнтована на підготовку молодших фахівців. Підготовка фахівців у технікумі здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем "молодший спеціаліст" (I рівень акредитації). Навчання студентів у технікумі здійснюється за денною (очною) і заочною формами. Термін навчання за відповідними формами визначаються можливостями виконання освітньо-професійної програми підготовки (ОПП) фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст". Денна (очна) форма навчання є основною формою здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня молодший спеціаліст. Заочна форма навчання є формою здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст без відриву від виробництва". Організація освітнього процесу навчання здійснюється в технікумі згідно зі стандартами вищої освіти.

Стосовно вищої професійної підготовки, базову вищу освіту надають коледжі — вищі навчальні заклади 2 рівня акредитації, що готують бакалаврів.

Первинна професійна підготовка на виробництві здійснюється за тими професіями і спеціальностями, потреба в яких не задовольняється за рахунок випускників професійних училищ або за якими підготовка робітників зовсім не проводиться. Термін такої підготовки, як правило, не перевищує 6 місяців.

Традиційно на ряді підприємств використовуються такі форми первинної професійної підготовки робітників, як:

— навчання на курсах (курсозна підготовка у навчальних комбінатах), яка доцільна у тих випадках, коли потрібні більш глибокі знання, проте проведення теоретичних занять безпосередньо на виробництві є неможливим. Курсозна підготовка може здійснюватися, наприклад, за такими професіями, як водій автомобіля або

Рис. 3. Принципи системи ПТО як детермінанти методології дослідження у галузі науки "Державне управління"

тролейбуса, машиніст крана, оператор газової котельні, налагоджувальник устаткування та ін. Курсова форма навчання здійснюється також для перепідготовки кадрів відповідно до ринку праці, що склався. Після закінчення курсів здобувачам видаються відповідні свідоцтва;

— бригадне навчання, за яким учні включаються до складу учнівських бригад і проходять підготовку безпосередньо на робочих місцях під керівництвом кваліфікованих інструкторів, які не звільняються від своєї основної роботи;

— індивідуальне навчання, за яким учень прикріплюється до висококваліфікованого робітника — наставника для одержання практичних навичок, а теоретичну підготовку здійснює або самостійно, або консультуючись із фахівцями, або в групах, які спеціально комплектуються.

Після закінчення навчання учні складають кваліфікаційні іспити і виконують професійні проби.

"Перепідготовка робітників — це професійне (професійно-технічне) навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які здобули первинну професійну підготовку" [17].

Перепідготовка проводиться задля навчання робітників, що вивільнюються у зв'язку з перепрофілюванням чи реорганізацією підприємства тощо; задля розширення їх професійного профілю; якщо треба змінити професію через брак роботи, яка відповідає професії робітника, або в разі втраченої здатності виконувати роботу за попередньою професією.

"Перепідготовка, як і первинна професійна підготовка, здійснюється шляхом курсового та індивідуального навчання. Розробка та затвердження робочих навчальних планів та програм для перепідготовки робітників здійснюється безпосередньо роботодавцями на основі типових навчальних планів та програм для підготовки робітників за відповідними професіями і державних стандартів з конкретних професій. Водночас допускається скорочення до 50 відсотків навчальних програм за рахунок виключення матеріалу, вивченого раніше, з урахуванням фактичного рівня професійних знань, навичок та вмінь робітників, які навчаються. Перепідготовка завершується кваліфікаційною атестацією.

Інклюзивна освіта в широкому сенсі передбачає створення рівних можливостей для всіх категорій дітей

в Україні. Колектив авторів (О. Пашенко, І. Гриценко, Н. Софій) зазначає, що термін "інклюзивна освіта" було вперше озвучено у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти" [16, с. 15].

"Інклюзивне професійне (професійно-технічне) навчання — система освітніх послуг для здобуття професії або професійних навичок особами з особливими освітніми потребами, гарантованих державою" [9]. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти надають освітні послуги особам з особливими освітніми потребами "із застосуванням особистісно-орієнтованих методів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких осіб. З метою організації навчально-виробничого процесу осіб з особливими освітніми потребами у закладах професійної (професійно-технічної) освіти створюються умови для: розвитку різних форм та методів навчання, в тому числі дистанційного навчання" [26]. Особам з особливими освітніми потребами, які навчались в групах з інклюзивним навчанням або спеціальних групах і опанували курс професійно-технічного навчання та успішно пройшли кваліфікаційну атестацію, видається свідоцтво про присвоєння (підвищення) робітничої кваліфікації, а також диплом про здобуття загальної середньої освіти [18].

Детермінантами змісту методології дослідження у галузі науки "Державне управління" виступають також і принципи системи ПТО, основними з яких є: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління та громадського самоврядування. Принципи системи ПТО представлено на рисунку 3.

Згідно з принципом доступності усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, кожний гро-

мадянин має право вільного вибору на певних умовах будь-якого типу навчального закладу. Принцип доступності реалізується через можливість безплатного навчання в усіх типах державних навчальних закладів і забезпечення студентів стипендією. Проте за результатами проведеного анкетування в професійно-технічних навчальних закладах міст Полтави, Харкова, Рівне, Сватово, респонденти відмітили невеликий розмір стипендії, враховуючи те, що більшість учнівського контингенту навчається за місцем проживання, тобто має можливість відвідувати навчальний заклад фізично. "Забезпечення безплатності освіти на всіх рівнях є однією з гарантій її доступності". Конституційний Суд України розтлумачує "безплатність освіти як конституційну гарантію реалізації права на освіту, що означає можливість здобуття освіти в державних і комунальних навчальних закладах без внесення плати у будь-якій формі за освітні послуги визначених законодавством рівня, змісту, обсягу і в межах тих видів освіти, безплатність яких передбачена ч. 3 ст. 53 Конституції України [11].

Принцип рівності умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, всебічного розвитку визначає Стаття 6 Закону України "Про освіту" [8]. У Національній доктрині розвитку освіти визначено, що освіта має гуманістичний характер і ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності [19]. Гуманізм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей — принцип в освіті, орієнтований на зміцнення єдності людини, народу і держави. "Гуманізація освіти — це орієнтація освітньої системи на розвиток і становлення відносин взаємної поваги студентів і викладачів, які ґрунтуються на повазі прав кожного, збереженні їх почуття власної гідності і розвитку особистісного потенціалу" [19].

В основу принципу безперервності і різноманітності освіти покладена концепція "навчання впродовж усього життя", яка є істотним елементом Зони європейської вищої освіти. "Навчання впродовж життя стало ключовим елементом у визначенні Європейським Союзом стратегій щодо формування розвиненого суспільства, що базується на знаннях. Ми погоджуємося з думкою В. Шатун, що "у питанні об'єднання людства на основі певних цінностей і цільових орієнтирів одним із пріоритетних чинників є неперервна освіта. Неперервність навчання в сучасних умовах постає як принцип навчання, якість навчального процесу і як умова становлення особистості. Цей процес є успішним, якщо він організаційно забезпечений системою державних та суспільних інститутів і є обов'язковим критерієм оцінки рівня професійного розвитку" [25, с. 118]. Адже суспільство, наука, економіка потребують мобільних, постійно оновлювальних знань, тому стратегія навчання протягом усього життя постає поряд із проблемою затребуваності на ринку праці і послуг. Ці функції може забезпечувати самостійне навчання і самоосвіта, післядипломна освіта, метою яких є забезпечення високої якості життя громадян. Наприклад, в країнах Європи біля 40% населення активного віку (24—65 років) бере участь в освітніх програмах, що стимулюється наданням субсидій, грантів, компенсацією (до 50%) плати за навчання.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти у XXI ст., нова модель і система управління сферою ос-

віти мають бути відкритими і демократичними, враховувати громадську думку. Державно-громадське управління освітою — узгоджена, правомірна діяльність органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, суб'єктів громадського самоуправління, спрямована на реалізацію освітньої політики, забезпечення прав учасників освітніх правовідносин. Головною перевагою принципу поєднання державного управління та громадського самоврядування є "оптимальне задоволення потреб та інтересів учасників освітнього процесу в процесі зваженої взаємодії громадськості і владних структур" [22].

На думку В. Грабовського, змістом державно-громадського управління є діяльність його суб'єктів з інтеграції трьох напрямів роботи: демократизація діяльності органів державної влади й управління освітою; розвиток самоврядних асоціацій учасників освітньої діяльності (професійних асоціацій педагогів, органів учнівського й батьківського самоврядування всіх рівнів); створення та організація діяльності громадських органів управління освітою, де представлено всі верстви населення [4].

Громадська колегія як консультативно-дорадчий орган, що діє відповідно до положення "Про громадську колегію при Міністерстві освіти і науки України", координує здійснення заходів, пов'язаних із проведенням консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики в галузі освіти і науки та розв'язання актуальних соціально-економічних проблем, і своїми діями створює умови для всебічної реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами. Діяльність таких дорадчо-консультативних органів, як Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України, Громадської ради освітян і науковців, Громадських рад з питань освіти і науки при міських головах, Центрів громадянської ініціативи, що діють незалежно від управління освіти, пов'язана із проведенням науково-комунікативних заходів, громадської експертизи розпоряджень та рішень міської, районної, обласної влади у питаннях освіти; створенні проектів її розвитку. Проте "для України актуальним залишається процес децентралізації управління освітою, розширення автономії навчальних закладів, наближення їх до місцевого оточення, розвитку співробітництва навчальних закладів і громадських організацій" [22].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Отже, розглянувши основні категорії системи професійної (професійно-технічної) освіти та зміст основних принципів державно-управлінського впливу на її формування та розвиток, ми можемо зробити такі висновки.

По-перше, державне управління системою професійної (професійно-технічної) освіти надає здобувачам широкий спектр можливостей для отримання обраної ними робітничої спеціальності за зручною формою навчання (денною, заочною, дистанційною) на безплатній основі, а також здійснення перепідготовки та

підвищення кваліфікації, що сприяє забезпеченню їх високої продуктивної праці й ефективної зайнятості.

По-друге, державно-управлінський вплив на систему професійної (професійно-технічної) освіти зумовлює зміст основних її принципів і сприяє більш широкому їх застосуванню в освітній галузі.

По-третє, активне залучення громадськості до вирішення питань управління освітою буде мати позитивний вплив на її розвиток і функціонування.

Перспективним напрямом щодо обраної проблематики є розкриття теоретико-методологічного підґрунтя державного управління розвитком системи ПТО через з'ясування змісту таких основних детермінант, як: цінностей, методів, способів і парадигм.

Література:

1. Айстраханов Д.Д. Децентралізація управління професійно-технічною освітою: монографія / Д.Д. Айстраханов, Г.В. Єльнікова, В.І. Свистун та ін. / НАПН України, Ін-т проф.-техн. освіти. К.: Пед. думка, 2012. 355 с.
2. Бакуменко В.Д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики: монографія / В.Д. Бакуменко; Укр. академія державного управління при Президентові України. Київ, 2000. 328 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. Видавництво "Либідь", 1997. 366 с.
4. Грабовський В.А. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Грабовський В. А. — К., 2006. — 20 с.
5. Грень Л.М. Державне управління професійно-технічною освітою: теоретико-методологічний аспект / Л.М. Грень // Публічне управління і адміністрування в Україні: науковий журнал. Вип. 9. 2019. 94 с. (Серія "Механізми державного управління"). С. 23—29.
6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка. — Київ: НАДУ, 2010. 820 с.
7. "Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України, Відомості Верховної Ради, 2018, № 43, ст. 345. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-viii>
8. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради, 2017, № 38-39, ст. 380. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
9. Закон України "Про професійну (професійно-технічну) освіту, (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 32, ст. 215). <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>
10. Законопроект про реформування профтехосвіти зареєстровано у Парламенті: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nkontrol.org.ua/zakonoproekt-pro-reformuvannya-proftekhsosviti-zareehstrovano-u-parlament/>
11. Конституція України. — Режим доступу: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini.htm
12. Концептуальні засади розвитку галузі науки "Державне управління": наук. розробка / кол. авт.: К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін, Л.І. Загайнова та ін. / за заг. ред. К.О. Ващенко, Ю.П. Сурміна, Л.І. Загайнової. К.: НАДУ, 2013. 48 с.
13. Методологія наукових досліджень з державного управління: хрестоматія / упоряд.: С.В. Загороднюк, О.Л. Євмешкіна, В.В. Лещенко; за заг. ред. д-ра політ. наук К.О. Ващенко. К.: НАДУ, 2014. 180 с.
14. Мороз В.М. Мотиваційний механізм стимулювання трудової активності: державно-управлінський аспект: монографія / В. Мороз. Харків: S.A.M., 2012. 408 с.
15. Муранова Н.П. Допрофесійна підготовка учнів авіакосмічного ліцею в системі "ліцей — ВНЗ": автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Н.П. Муранова. Житомир, 2005. 24 с.
16. Пащенко О.В., Гриценко І.А., Софій Н.З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ: АртЕкономі, 2012. 184 с.
17. Про затвердження Положення про професійне навчання кадрів на виробництві: наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26 березня 2001 року № 127/151. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01/ed20080330>
18. Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України, (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 43, ст. 345. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-viii>
19. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України. Офіційний вісник України від 03.05.2002. 2002 р., № 16, с. 11, стаття 860. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
20. Професійне навчання кваліфікованих робітників в умовах високотехнологічного виробництва: теорія і практика: монографія / В.О. Радкевич, В.М. Аніщенко, Н.В. Кулалаєва та ін.; за ред. В.О. Радкевич. Київ: Педагогічна думка, 2014. 248 с.
21. Тимчасове положення "Про професійний ліцей": Наказ Міністерства освіти і науки України від 17 жовтня 2002 р. № 587. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0587290-02>
22. Тодосова Г.І. Шляхи розвитку державно-громадського управління освітою в Україні: європейський досвід та українська реальність / Г.І. Тодосова. — Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10thidur.pdf>
23. Управління освітою / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова; за науковою ред. В.П. Бега. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2013. 546 с.
24. Філософський енциклопедичний словник / ред. В.І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с. (М. Булатов), С. 272—273.
25. Шатун В. Т. Концепція навчання впродовж життя як визначальний елемент стратегії європейського союзу щодо формування конкурентоспроможного суспільства / В.Т. Шатун. Наукові праці. Державне управління. 2016. Т. 281. Вип. 269. С. 118—122.
26. Про порядок організації інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах

професійної (професійно-технічної) освіти: Постанова Кабінету Міністрів України. 2007. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-obgovorennya-poryadok-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti>

References:

1. Aistrakhanov, D. D. Yelnykova, G. V. Svystun, V. I. (2012), *Detsentralizatsiia upravlinnia profesiino-tehnichnoiu osvitoiu* [Decentralized management of vocational education], Pedagogichna umka, Kyiv, Ukraine.
2. Bakumenko, V. D. *Formuvannia derzhavno-upravlinsky khrishen: problem teorii, metodolohii, praktyky* [Formation of state-management decisions: problems of theory, methodology, practice], Ukr. akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
3. Honcharenko, S. U. (1997), *Ukrainskyi pedagogichny slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary], Lybid, Kyiv, Ukraine.
4. Hrabovskyi, V. A. (2006), "Public-government department of general secondary education at the district level", Ph.D. Thesis, State management, Kyiv, Ukraine.
5. Hren, L. M. (2019), "State administration of vocational education: theoretical and methodological aspect", *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, no. 9, pp. 23—29.
6. Surmin, U. P. Bakumenko, V. D. Mykhnenko, A. M. (2010), *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], NADU, Kyiv, Ukraine.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On Amendments to Some Laws of Ukraine on the Access of Persons with Special Educational Needs to Educational Services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-viii> (Accessed 24 May 2019).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), The Law of Ukraine "About education", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Accessed 24 May 2019).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1998), The Law of Ukraine "About vocational education", available at: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80> (Accessed 24 May 2019).
10. "The bill on reforming vocational education was registered in Parliament", available at: <http://nkontrol.org.ua/zakonoproekt-pro-reformuvannya-proftekhsosviti-zareehstrovano-u-parlamenti/> (Accessed 24 May 2019).
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Constitution of Ukraine", available at: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini.htm
12. Vashchenko, K. O. Surmin, Yu. P. Zahainova, L. I. (2013), *Kontseptualizatsiia rozvytku haluzin nauky "Derzhavne upravlinnia": nauk. Rozrobka* [Conceptual basis for the development of the science sector "Public Administration": Sciences. development], NADU, Kyiv, Ukraine.
13. Zahorodniuk, S.V. Yevmieshkina, O. L. Leshchenko, V. V. (2014), *Metodolohiia naukovykh doslidzhen z derzhavnoho upravlinnia: khrestomatiia* [Methodology of scientific research in public administration: textbook], NADU, Kyiv, Ukraine.
14. Moroz, V. M. (2012), "Motivational mechanism of stimulation of labor activity: the state-management aspect", S. A. M., Kharkiv, Ukraine.
15. Muranova, N. P. (2005), "Doprofessional training of students of the aerospace lyceum in the system Lyceum — University", Ph.D. Thesis, Theory and methodology of vocational education, Zhytomyr, Ukraine.
16. Pashchenko, O.V. Hrytsenok, I.A. Sofii, N. Z. (2012), *Inklyuzyivna osvita v umovakh profesiino-tehnichnoho navchalnoho zakladu* [Inclusive education in a vocational and technical educational institution], Art Ekonomi, Kyiv, Ukraine.
17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2001), "On Approval of the Regulations on Professional Training of Personnel at Work", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01/ed20080330> (Accessed 24 May 2019).
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On Amendments to Some Laws of Ukraine on the Access of Persons with Special Educational Needs to Educational Services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-viii> (Accessed 24 May 2019).
19. The Legislation of Ukraine (2002) "About the National Doctrine of Education Development. Decree of the President of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (Accessed 24 May 2019).
20. Radkevych, V. O. Anishchenko, V. M. Kulalaieva N. V. (2014), *Profesiine navchannia kvalifikovanykh robotnykiv v umovakh vysoko tekhnolohichnoho vyrobnytstva: teoriia i praktyka* [Professional training of skilled workers in high-tech production: theory and practice], Pedagogichna dumka, Kyiv, Ukraine.
21. Ministry of Education and Science of Ukraine (2002) "Temporary position On professional lyceum", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0587290-02> (Accessed 24 May 2019).
22. Todosova, H. I. (2019), "Ways of Development of Public-Public Education Management in Ukraine: European Experience and Ukrainian Reality", available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10thidur.pdf> (Accessed 24 May 2019).
23. Bekh, V. P. (2013), *Upravlinnia osvitoiu* [Education Management], NPU im. M.P. Drahomanova, Kyiv, Ukraine.
24. Shynkaruk, V. I. (2002), *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk* [Philosophical Encyclopedia Dictionary], Abris, Kyiv, Ukraine.
25. Shatun, V. T. (2016), "The concept of lifelong learning as a key element of the European Union's strategy for the formation of a competitive society", *Scientific works. Governance*, Vol. 281, no. 269, pp. 118—122.
26. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), "On the procedure for the organization of inclusive education for people with special educational needs in vocational (vocational) education institutions", available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-obgovorennya-poryadok-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti> (Accessed 24 May 2019).

Стаття надійшла до редакції 31.05.2019 р.